

El més gran palmerar d'Europa, entre l'admiració i l'oblit

Elx, una ciutat entre palmeres

Els reis d'Espanya i el papa Joan Pau II tornaran a lluir palmes il·licitanes durant la pròxima Setmana Santa, malgrat els greus problemes de conservació que presenta el palmerar.

Ningú no pot entendre avui Elx sense les palmeres. La ciutat i els horts que l'envolten conformen un únic conjunt urbà que resulta estrany d'ubicar al sud de la Comunitat Europea. Però a Elx es pot produir l'insòlit miracle de passar, només girant una cantonada, d'un paisatge absolutament urbà a un altre amb resonàncies tropicals. Fa un parell d'estius, el director de cinema Pedro Almodóvar utilitzava aquest palmerar per gravar les escenes de selva de la seua pel·lícula *Tacones lejanos*.

Aquests fets no són tampoc tan insòlits si tenim en compte que al terme municipal d'Elx hi ha quasi 400.000 exemplars de la palmera anomenada científicament *Phoenix dactylifera* i més coneguda per datilera comuna, que en total ocupen uns 7 milions de metres quadrats. D'aquesta extensió, només una quarta part pertany a l'ajuntament, mentre que la resta, més de 500 hectàrees, resta en mans privades. L'abandó en què es troben la major part dels horts privats, sobretot des de la pèrdua del valor agrari de la palmera, l'arrancament i el tràfic il·legal de nombrosos exemplars destinats a l'ornamentació —que ha augmentat molt com a conseqüència de les obres de Barcelona i Sevilla— i els incendis que, periòdicament, pateixen alguns horts de palmeres, posen en perill des de fa alguns anys aquest patrimoni natural del nostre país.

FENÍCIES, CARTAGINESES O D'ELX

Encara que els experts no es posen d'acord sobre l'origen d'aquest palmerar, únic a tot Europa, sembla que la tesi de la procedència autòctona agafa, a poc a poc, més força. Certament, els fenicis feren passar per Elx el seu camí colonitzador i, amb ell, el seu culte a la palmera i la seua dieta carregada de dàtils. Malgrat això, el fet que en cap altre lloc de la franja mediterrània hi haja una concen-

tració semblant de palmeres fa dubtar sobre l'autenticitat d'aquesta teoria. Els cartaginesos també estigueren per aquestes terres però pareix que empraren tots els seus esforços a guerrear i a apaivagar les sublevacions dels anteriors pobladors i, per tant, no és probable que es dedicaren a conrear la palmera.

L'enginyer agrònom Francesc Picó, membre del Patronat del Palmerar, creu més possible que les palmeres hagen estat sempre a Elx: "S'han trobat deixalles fòssils de palmeres fins i tot a París i al nord d'Itàlia, la qual cosa fa suposar que durant l'era terciària hi havia moltes palmeres a Europa. Alguna glaçada va fer reular el palmerar cap a Àfrica i gràcies a la singular ubicació de la ciutat, que està protegida per una cadena de muntanyes, se'n van salvar alguns exemplars". De qualsevol de les maneres, la realitat indica que les palmeres d'Elx tenen un poc de cadascuna de les cultures que s'han assentat al seu territori. Per això, segons els investigadors, el palmerar il·licità té la major riquesa genètica de tot el món. Per posar un exemple, cal dir que el palmerar d'Iraq, un dels més grans, té comptabilitzats uns 500 tipus de palmeres mentre que a Elx asseguren que el 80 per cent del cens total té diferències entre elles.

La gran vàlua ecològica i científica d'aquest paratge natural no ha estat, en canvi, durant la major part de la seua història sota la protecció de la llei. Alguns tímids intents com el republicà de 1933, la declaració com a Jardí Artístic Nacional del 1941 o el Pla Especial inclòs al General d'Ordenació Urbana del 1972, van acabar sent paper mullat i sense cap aplicació concreta.

Seria molt més tard, el 1986, quan l'Ajuntament, la Generalitat valenciana i els propietaris i artesans que viuen de les palmeres van decidir la creació del Patronat del Palmerar d'Elx amb un ob-

A Elx hi ha quasi 400.000 exemplars de palmeres del tipus de la datilera comuna, però només una quarta part són de propietat municipal.

F. FLUXIA

jectiu ben definit: la protecció d'aquesta joia de la natura.

SALVEM EL PALMERAR

Un dels principals problemes amb què es va trobar el Patronat fou la pèrdua de l'ús agrari de la palmera i, per contra, l'augment de la utilització ornamental. Avui les úniques plantacions de palmeres que es fan tenen com a finalitat arrancar i vendre l'arbre que, si té entre dos i tres metres d'alçària, pot arribar a valdre 100.000 pessetes en el mercat il·legal. Encara que, això sí, s'ha d'esperar més de 15 anys perquè l'exemplar arribe als dos metres.

"Estem tractant de fomentar el cultiu amb finalitat agrària perquè, a més, és molt més rendible per al propietari. Per a vendre una palmera destinada a adornar els carrers de qualsevol ciutat s'han d'esperar molts anys i, en canvi, a partir del setè any ja se li pot traure profit als dàtils i a les palmes sense que afecte per a res el seu posterior ús urbà", afirma Francesc Picó.

Per tal de millorar la producció agrària, s'acaba de posar en marxa un laboratori per cultivar *in vitro* exemplars de palmeres datileres en la que és l'aposta més forta que, fins ara, ha dut a terme el Patronat. "Encara és massa prompte per a parlar de resultats però d'ací a pocs anys estarem en disposició d'oferir als agricultors exemplars amb molta qualitat i amb característiques molt paregudes a

les originals", comenta el tècnic del Patronat. En aquest laboratori participen també la Universitat d'Alacant i un parell d'instituts francesos que, juntament amb el Patronat, han constituït l'Estació Fènix d'Investigació de la Palmera Datilera. Els avantatges d'aquest procediment són clars. El cultiu *in vitro* possibilitarà l'obtenció de molts exemplars en molt poc de temps. A més, els arbres obtinguts estaran totalment lliures de plagues, virus i malalties i les característiques dels fruits seran molt semblants a les de l'exemplar de procedència.

La política del Patronat passa també per la compra d'alguns horts abandonats i per la col·laboració amb els propietaris en les tasques de manteniment i millora. En els últims mesos, uns altres 20.000 metres quadrats, els del Clot de les Tres, l'hort de Capa i l'hort del Veieto, han estat adquirits per l'Ajuntament d'Elx. Automàticament aquests horts es condicionen, comencen a cultivar-se i es tracta de recuperar la seua estructura primitiva o, com en el cas de l'hort del Veieto, es transformen en parcs públics i s'afegeixen als del Cura, del Xocolater o al Parc Municipal que ja serveixen per a l'esbarjament ciutadà.

MENYS PALMES BLANQUES

A tota aquesta secular problemàtica s'han afegit enguany dos problemes més. D'un costat, la sequera que, afortunadament, afectarà menys del que estava pre-

vist gràcies a les últimes pluges. D'altra banda, la plaga de la cotxinilla roja, un insecte xuclador que està afectant de manera important la collita de la palma blanca. "El problema sembla que és prou greu però no podem dir res més fins que no s'acabe l'informe que estem elaborant en aquests moments. De qualsevol forma aquesta plaga ja ha reduït en un 20% la producció de palmes blanques respecte a l'any passat", segons Picó.

Aquesta singular manera de trenar les palmes, tan arrelada a la ciutat, és d'origen iber i, en l'actualitat, unes vuit famílies il·licitanes produeixen uns 30.000 exemplars l'any per tal de satisfer un mercat repartit per bona part del món cristià.

El Patronat estudia la modificació puntual del decret de tutela d'aquesta institució amb l'objectiu de millorar els mecanismes de protecció de les palmeres. El patronat vol simplificar el sistema de qualificació dels horts per tal de reduir el temps que ara es perd en aquesta tasca. També estudien la possibilitat de flexibilitzar els arrancaments legals de les palmeres per tal de reduir el tràfic il·legal i evitar així el progressiu deteriorament d'aquest espai d'interès històric, ecològic i cultural. I si pot ser, aconseguir que les palmeres d'Elx deixen de veure's il·legalment a València, Barcelona, Puerto Banús, Roquetes de Mar o, fins i tot, la Costa Blava francesa.

Francesc M. Anton